

Redovisning av åtgärdsprogram för hänggräs 2010 – 2019

(Arctophila fulva var. pendulina)

Hotkategori: Sårbar (VU)

Rapporten har upprättats av
Alexandra Lindmark, Länsstyrelsen Norrbotten

Förord

Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper och deras genomförande är ett av flera verktyg för att nå det av riksdagen beslutade miljökvalitetsmålet *Ett rikt växt- och djurliv*, och även de övriga sex ekosystemrelaterade miljökvalitetsmålen. Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper bidrar också till att bevara arter och naturtyper inom EU:s art- och habitatdirektiv och fågeldirektiv samt att uppnå mål inom Konventionen för biologisk mångfald och i de Globala målen för hållbar utveckling om att hejda förlusten av biologisk mångfald.

Åtgärdsprogrammet för hänggräs 2010 – 2019 har koordinerats nationellt av Länsstyrelsen i Norrbottens län. Denna rapport är en redovisning till Naturvårdsverket av genomförda åtgärder och resultat från programperioden. Rapporten innehåller även förslag om programmets eventuella fortsättning.

De konkreta slutsatserna i rapporten speglar författarens bedömningar och är inte en självklar återspeglning av Naturvårdsverkets ställningstagande. Rapporten kommer att användas som ett underlag för Naturvårdsverkets beslut om åtgärdsprogrammets fortsättning.

Samlad information om åtgärdsprogrammet finns på Naturvårdsverkets hemsida:

Åtgärdsprogram för hänggräs, ISBN 978-91-620-5421-X.

Stockholm mars 2026

Maria Widemo
Chef Artenheten

Innehåll

FÖRORD	3
INNEHÅLL	4
SAMMANFATTNING	5
BAKGRUND	6
VISION OCH MÅL	7
Vision	7
Långsiktigt mål	7
Kortsiktigt mål	7
GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER	8
Dialog och samverkan	8
Aktiva åtgärder i fält	9
Datainsamling och analyser	9
Kostnad av genomförda åtgärder	10
RESULTAT AV GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER	11
SLUTSATSER	13
Behov av fortsatta åtgärder	13

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Norrbottens län har som enda län med förekomst av hänggräs arbetat mer eller mindre årligen med bevarande av arten. Åtgärder har utförts i form av translokering av plantor och bortrensande av konkurrerande vegetation i anslutning till hänggräsbestånd för att ge arten bästa möjliga chans till överlevnad. Åtgärderna har gett goda resultat och antalet lokaler har ökat något. Förutom detta har två nya lokaler upptäckts av Länsstyrelsens marina inventerare. Fokus har även till stor del legat på återkommande inventeringar av lokaler och man har kunnat se hur bestånden fluktuerar över tid, de tunnas ut och växer till sig igen från år till år. Kunskap samlas in kontinuerligt men mer forskning om hänggräs är önskvärt. Arbetet med att bilda naturreservat av ett större område i Torneälvens mynning med flera bestånd av hänggräs har påbörjats.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att programmet för hänggräs bör förlängas. Även om det går åt rätt håll kvarstår mycket arbete för att uppnå det långsiktiga målet. I dagsläget är bestånden små på flera av de befintliga lokalerna. Kontinuerlig övervakning och åtgärder i form av bortrensande av vegetation är nödvändigt för att se till att lokaler inte går förlorade. Efter en lyckad translokering bör man även se över vilka fler potentiella områden det går att flytta hänggräs till.

Bakgrund

Hänggräs (*Arctophila fulva*) är ett flerårigt gräs med en nordlig cirkumpolär utbredning. Underarten *pendulina* har endast hittats i Sverige och Finland och länderna är således tillsammans ansvariga för dess bevarande. Arten är idag känd från nio lokaler i Bottenviken längs Norrbottens kust samt från två lokaler i Finland, och är rödlistad som Sårbar (VU).

Hänggräset har varit känt från ett 40-tal lokaler i Sverige. Lokalerna har funnits längs Norrbottenskusten, från Ersnäs i Luleå kommun till Haparanda, samt längs Torneälven upp till Övertorneå kommun. Från mitten av 1970-talet och fram till 2002 saknas helt fynd från Torneälven trots flertalet försök att lokalisera arten. I Finland växer hänggräset endast vid Limingoviken nära Uleåborg, samt på en lokal som upptäcktes 2002 i höjd med Hedenäset, längs Torneälven på svenska sidan. Samtidigt hittades ett mindre bestånd på den svenska sidan av älven men som idag är okänt om det finns kvar. Även kända hänggräslokaler längs kusten har försvunnit. Av de 9 lokaler som återstår kan endast en lokal, Storgrundet i Töre, anses ha en livskraftig populationsstorlek.

Den främsta anledningen till att lokaler har försvunnit är igenväxning på grund av minskad hävd. Bete och slåtter av stränder och strandängar har minskat eller upphört. Hänggräset är inte konkurrenskraftig och står sig sämre mot arter som t.ex. vass (*Phragmites australis*), knappsäv (*Eleocharis palustris*) och norrlandsstarr (*Carex aquatilis*) om inga störningar sker som håller nere tätheten av dessa. Övergödning gynnar även konkurrerande arter och bidrar troligen till igenväxning. För mer information om hänggräs och dess livsmiljö hänvisas till åtgärdsprogrammet.

Åtgärdsprogrammet för hänggräs har bedrivits åren 2004–2019. År 2010 förlängdes programmet med 10 år och det är den tioårsperiod som redovisas här. En uppdaterad åtgärdstabell togs fram år 2015. Länsstyrelsen i Norrbottens län har varit nationell koordinator för åtgärdsprogrammet och sammanställt denna slutredovisning. Eftersom hänggräs bara växer i Norrbotten berörs inget annat län.

Vision och mål

Den vision och de mål som nämns i åtgärdsprogram för bevarande av hänggräs 2004–2009 lyder:

Vision

I åtgärdsprogrammet för bevarande av hänggräs anges ingen vision, förutom att det i förordet till programmet står att hänggräset ska återfå en gynnsam bevarandestatus.

Långsiktigt mål

År 2024 finns hänggräs på minst 20 lokaler i landet med livskraftiga populationer som kan föröka sig genom naturlig spridning till nya lokaler längs Norrbottenskusten och Torneälven.

Kortsiktigt mål

Att arten ska finnas på minst sex lokaler i landet och växa över minst fem ytor större än 1 m² per lokal år 2009, samt att antalet bestånd på varje lokal ska vara stabilt eller ökande.

Genomförda åtgärder

Åtgärder har huvudsakligen genomförts av medarbetare på Länsstyrelsen i Norrbottens län som arbetar med åtgärdsprogram för hotade arter och uppföljning och förvaltning inom skyddade områden. En del åtgärder och inventeringar har således bekostats av förvaltningsmedel. Utanför skyddade områden har främst inventering genomförts av åtgärdsprogram för hotade arter. Därutöver har externa aktörer utfört åtgärder för hänggräs på uppdrag av Länsstyrelsen Norrbotten.

Åtgärderna som genomförts har omfattat inventering av kända lokaler för att samla in kunskap om hur hänggräsets utbredning förändras över tid och om behov av åtgärder finns. Man har även letat efter nya bestånd i anslutning till befintliga. Länsstyrelsens marina inventerare har i samband med andra inventeringar upptäckt hänggräsbestånd på två nya lokaler i närheten av de största kända lokalerna. Bortrensning av konkurrerande vegetation i några kända hänggräsbestånd har utförts för att ge arten bästa möjliga chans till överlevnad. En translokering av plantor från ett livskraftigt bestånd till ett område där hänggräs tidigare funnits har utförts i syfte att öka antalet bestånd. Även uppföljning av åtgärder har gjorts.

I det här avsnittet ges en kortfattad beskrivning av de åtgärder som har genomförts samt kostnader under åtgärdsprogrammets giltighetstid.

Dialog och samverkan

Medarbetare på Länsstyrelsen

I samband med inventeringar som utförts av åtgärdsprogram för hotade arter och medarbetare inom Uppföljning av skyddade områden har i viss mån behovet av åtgärder bedömts i fält, i enlighet med den reviderade åtgärdsbilagan för hänggräs gällande perioden 2015–2019. En kontinuerlig dialog och planering inför åtgärder har funnits mellan parterna. Marina inventerare på samma enhet har även på senare år ombetts hålla utkik efter hänggräs i samband med egna inventeringar i länet.

Inför åtgärder 2011 i form av bortrensande av vegetation skickades informationsbrev ut till berörda markägare. MarkägARBREV skickades även ut till berörda markägare 2018 inför translokering av plantor.

Externa aktörer

Kontakt har hållits med aktörer som arbetar med hänggräs på finska sidan. År 2013 hölls en fältträff med en person från Finland för kunskapsutbyte parterna emellan. Samma person for sedan vidare för att inventera lokaler på finska sidan.

Områdesskydd

Flera av de kända hänggräslokalerna i länet omfattas av någon form av skydd, främst Natura 2000. År 2017 uppdaterades bevarandeplanerna vilka omfattar Natura 2000-områden. I och med uppdateringen tillkom fler skyddade områden inom Haparanda och Kalix kommun där hänggräslokaler påträffats.

Områdesskydd planeras för ett större område vid Torneälvens mynning där det finns flera hänggräslokaler; på öarna Kraaseli och Stora Almsten samt Leppikari på fastlandet. Reservatsbildare

arbetar löpande för att området ska bli naturreservat, även om själva reservatsbeslutet ligger längre fram i tiden. Områdesskydd finns inte med som föreslagen åtgärd i den reviderade åtgärdsbilagan 2015–2019.

Aktiva åtgärder i fält

Bortrensande av vegetation

År 2011 rensades konkurrerande vegetation bort i och runt den största kända hänggräslokalen i länet, Storgrundet. Bortrensning av konkurrerande vegetation utfördes även 2018 i Säivis. Bortrensande av vegetation på lokalen i Säivis finns med som föreslagen åtgärd i den reviderade åtgärdsbilagan 2015–2019. I samband med uppföljning av åtgärder 2019 i Vuonoviken och Säivis rensades återigen konkurrerande vegetation bort.

Translokering

I ett första försök att translokera hänggräs flyttades ca 250 plantor från ett livskraftigt bestånd (Storgrundet, Töre) till en sedan tidigare känd hänggräslokal men där inga plantor hittats vid inventeringar 2012 och 2014 (Vuongoviken, Haparanda). Plantorna spreds ut på 5 dellokaler. Translokeringen utfördes 2018 av medarbetare inom Uppföljning av skyddade områden och medarbetare på Fältenheten. Åtgärden finns med som föreslagen åtgärd i åtgärdsbilagan 2015–2019.

Translokering och bortrensande av vegetation 2018 finns inlagt i SkötselDOS.

Datainsamling och analyser

Inventering

- Inventering av kända hänggräslokaler utfördes 2012 för lokalerna Storgrundet, Vuonoviken och Säivis.
- 2013 inventerades Storgrundet, Säivis, Harrioja, Vuonoviken, Stora Almsten samt bestånd på öarna Kraaseli och Selkäkari i Torneälvens mynning. Samma år inventerade en finsk aktör de lokaler som Norrbottens flora inventerat 2004 och 2007; samtliga lokaler med känd eller trolig förekomst av hänggräs.
- Storgrundet, Vuonoviken och Säivis inventerades 2014.
- Storgrundet inventerades 2015.
- Töre nordöstra viken, Säivis och Leppikari inventerades 2016.
- 2018 inventerades Storgrundet och innan bortrensande av vegetation i Säivis inventerades den lokalen. Töre nordöstra viken, Säivis, Harrioja, Leppikari och Stora Almsten inventerades samma år av en extern inventerare.
- 2019 besöktes Storgrundet och Kraaseli-området där ett bestånd återupptäcktes.

I samband med flera av de ovanstående inventeringarna har man letat efter nya bestånd i anslutning till de befintliga. Även Länsstyrelsens marina inventerare har i samband med egna fältbesök hållit utkik efter nya bestånd. Alla inventeringsdata är inrapporterade i Artportalen, förutom de inventeringar som gjordes i Finland av den finska inventeraren.

Några lokaler som enligt åtgärdsbilagan skulle inventerats under perioden 2015–2019 har inte blivit inventerade. Då personal för åtgärdsprogramarbetet bytts under perioden är det svårt att säga varför det inte blivit av under den första delen. De två senare åren har det handlat om brist på tid och resurser.

Uppföljning

Åtgärdsprogram för hotade arter följde år 2010 upp åtgärder i form av bortrensande av vegetation som utförts vid två lokaler 2009. Samtliga åtgärder under den senaste tioårsperioden, det vill säga bortrensande av vegetation 2011 och 2018 samt translokering 2018, har följts upp med inventeringar nästkommande år av Uppföljning inom skyddade områden.

Kostnad av genomförda åtgärder

Den totala kostnaden för genomförda åtgärder som bekostats via NV-ÅGP under programperioden 2010–2019 har uppgått till 137 496 kr (Tabell. 1). Utöver det har åtgärder som bekostats av andra finansierare genomförts till en kostnad av ca 50 000 kr. De andra finansierarna består av Uppföljning av skyddade områden och Fältenheten och därigenom av förvaltningsmedel.

Åtgärd	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Totalt
Dialog & samverkan samt övergripande koordinering							6 805				6 805
Aktiva åtgärder i fält									83 400		83 400
Datainsamling & analyser	2 624			1 086			25 021		18 560		47 291
<i>Total uppskattad kostnad för åren 2010–2019</i>	2 624			1 086			31 826		101 960		137 496

Tabell 1. Kostnader för genomförda åtgärder under programperioden 2010–2019.

Resultat av genomförda åtgärder

I det här avsnittet redovisas resultatet av de åtgärder som har genomförts under åtgärdsprogrammets giltighetstid.

Bortrensande av vegetation

Uppföljning av bortrensningen 2009 och 2011 visade positiva resultat på hänggräslokalerna i Storgrundet samt Töre nordvästra vilka är länets mest livskraftiga. Bortrensningen i Säivis 2018 gav däremot ett sämre resultat än man hoppats på. De fynd av hänggräs som hittades vid inventering innan bortrensningen växte kraftigt inklämda i ett vassbestånd och var klena och svåra att artbestämma. Vid besöket 2019 hade de minskat i antal, från 25 till 18 plantor

Translokering

Uppföljningen av den translokering som utfördes 2018 visade positiva resultat. Av de ca 250 plantorna som flyttats från Storgrundet till Vuonoviken kunde man konstatera att majoriteten överlevt stormar och isrivning och fanns kvar på samtliga 5 platser där de planterats ut i Vuonoviken. Den totala överlevnadsgraden av antal hänggräsfynd för samtliga platser uppgick till 94%. Ena beståndet ökade i antal funna plantor från 75 till 103, ett bestånd var stabilt medan de tre resterande bestånden hade minskat i antal.

Inventering

Inventeringar har delvis visat på goda resultat då nya hänggräsbestånd upptäckts och äldre bestånd återupptäckts. Man har dock även letat efter äldre kända bestånd utan framgång och fått avskriva dessa som nuvarande lokaler.

Inventeringar i Storgrundet indikerar att bestånden i området fluktuerar i såväl antal hänggräsfynd som areal från år till år. Inventering i Storgrundet 2019 visade att flera större bestånd hade minskat kraftigt jämfört med året innan. Storgrundet med omnejd bedöms trots det vara en livskraftig lokal.

Populationsutveckling

Ökningen av antalet lokaler kan eventuellt kopplas till åtgärder som genomförts inom åtgärdsprogrammet. Att lokaler minskar eller försvinner beror på avsaknaden av störning i form av bete och slätter längs kust och älvar, som utgör huvudorsaken till att hänggräsbestånd blir överväxta. Om inga åtgärder vidtagits under programmets giltighetstid hade antalet lokaler med stor sannolikhet minskat i stället för ökat, främst för att flera lokaler innefattar väldigt små bestånd. Större bestånd som anses livskraftiga verkar klara årliga fluktuationer väl. I vilken grad insatser inom åtgärdsprogrammet påverkar utbredningen av hänggräsbestånd och dess överlevnadsgrad samt i vilken utsträckning naturliga fluktuationer påverkar går inte att säga i nuläget. Ytterligare inventeringar, åtgärdsinsatser och uppföljningar krävs för att få en mer tillförlitlig bild över vad som påverkar bestånden.

Gemensamt för samtliga kända hänggräslokaler och deras populationsutveckling är fluktuationer i antal hänggräsfynd liksom deras utbredning och täthet. Variationer från insamlade data försvårar möjlighet att få en objektiv överblick över hänggräslokalernas populationsutveckling. Det förekommer olikheter i vilka parametrar som är noterade och därmed är det svårt att ge ett konkret svar på huruvida vissa populationer ökat eller minskat i populationsstorlek.

Kunskap och lärdomar

Genom inventeringar och kontinuerlig uppföljning och övervakning har vi kunnat konstatera att hänggräset i Norrbotten, precis som i Finland, ofta har sterila skott. Reproduktion av plantor sker därmed mest via rotskott.

Man kan även konstatera, vilket även skett i tidigare åiterrapportering, att åtgärder i form av bete är mycket svårt att genomföra av flera anledningar. I de områden där hänggräs växer är bottens karaktär dessutom ofta väldigt dyig vilket medför att det i samband med fältarbete sker en påverkan från tramp.

Åtgärder som att rensa bort konkurrerande vegetation har hittills visat sig ha en positiv påverkan på hänggräsbestånd. Den åtgärden behöver inte göras årligen och uppföljning skulle behöva göras för att få bättre förståelse för vilket skötselintervall som krävs för att bibehålla livskraftiga bestånd. Det är däremot viktigt att bortrensande inte sker för sent, risken finns då att mindre bestånd får svårt att återhämta sig även efter rensning utförts.

Translokering bedöms vara en fortsatt viktig åtgärd för att nå det långsiktiga målet där hänggräs ska finnas på fler lokaler. Om programmet förlängs kommer det att vara en av flera prioriterade åtgärder.

Samarbetet mellan åtgärdsprogram för hotade arter och förvaltningen bör förbättras ytterligare gällande hänggräs. Idealt arbetar åtgärdsprogram för hotade arter endast utanför skyddade områden och förvaltningen ansvarar för det löpande arbetet med åtgärder inom skyddade områden.

Vid en lokal där hänggräs funnits har det byggts en stenpir. Efter detta har ingen förekomst av hänggräs kunnat konstateras på platsen. Genom information till samtliga markägare med känd eller möjlig förekomst av hänggräs hade en sådan situation kanske kunnat undvikas.

Slutsatser

I det här avsnittet redovisas en kortfattad bedömning av genomförda åtgärder och måluppfyllelse, samt rekommendation om programmets eventuella fortsättning.

Åtgärdsprogrammet för hänggräs bedöms i det stora hela fungera bra. Rätt åtgärder har genomförts, men inte i tillräcklig omfattning. För att det långsiktiga målet ska nås krävs ett aktivt arbete med populationsförstärkande åtgärder på både kända lokaler där hänggräs växer och tidigare lokaler där arten försvunnit. Eftersom flera lokaler skyddas inom Natura 2000 och förvaltas med förvaltningsmedel, och i framtiden även naturreservat, krävs inga stora kostnader från ÅGP-medel. ÅGP är däremot nödvändigt för att uppnå målet att de lokaler som ligger utanför skyddade områden övervakas och åtgärder utförs.

Skyddade områden där hänggräs noterats under åtgärdsprogrammet åren 2010–2019 är Storgrundet, Sävis, Vuonoviken, Kraaseli samt Kraaseli-Selkäkari. Det förekommer att somliga hänggräsbestånd inom en lokal täcks av områdesskydd medan andra bestånd i samma område inte gör det. Antal funna hänggräsbestånd inom skyddade områden eller inom ett tiometersavstånd från skyddade områden åren 2010–2019 uppgick till 108 och antal bestånd med minst ett tiometersavstånd utanför skyddade områden uppgick till 56. Den procentuella andelen noterade hänggräsbestånd inom skyddade områden under denna tidsperiod är således drygt 66%. Ifall ett bestånd noterats på exakt samma koordinat under ett flertal år har ett antagande gjorts att det är samma bestånd.

Kartläggningen av hänggräs i skyddade områden som framkommer i denna rapport färdigställdes år 2024 vilket bör tas i beaktande då även de skyddade områdenas utbredning är från 2024. När kartläggningen utfördes i ArcGIS Pro togs hänsyn till eventuella brister som kan uppstå under koordinatmätningar och samtliga punkter inom ett avstånd på 10 meter från de skyddade områdena bedömdes relevanta att inkludera. Därav är alla hänggräsbestånd inom 10 meters avstånd från skyddade områden noterade att ligga inom ett skyddat område.

Samtliga beprövade åtgärder bedöms fungera. Translokering kan utföras även när arten helt försvunnit från en lokal. Vid bortrensning av vegetation runt hänggräs bör man tänka på att inte göra det för sent. Om hänggräs är få i antal och helt omgärdat av konkurrerande vegetation verkar arten ha svårt att snabbt återhämta sig även efter rensning utförts.

Behov av fortsatta åtgärder

Bestånden på flera lokaler är relativt små och plantorna få i antal. Det finns en stor risk att dessa lokaler försvinner om inga åtgärder vidtas. Exempelvis bedöms beståndet i Sävis löpa en stor risk att försvinna om inte kontinuerlig bortrensning av konkurrerande vegetation utförs. På lokaler som tidigare hyst stora bestånd men där det numera endast växer få eller inga plantor kan en translokering vara aktuell.

Åtgärderna bedöms fungera bra. Man har uppnått önskvärda resultat och anser att åtgärderna bör utföras på fler lokaler. Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att det även finns fler åtgärder som skulle kunna bli aktuella. Då hänggräset gynnas av hävd skulle en önskvärd åtgärd vara att i samarbete med markägare hävda marken på platser där hänggräs tidigare påträffats. En translokering, utförd av Länsstyrelsen, skulle i så fall bli aktuell efter arbetet med hävden påbörjats. Denna åtgärdstyp behöver

undersökas och utvärderas noggrannare för att kunna göra en säkrare bedömning huruvida åtgärden kan föreslås inför kommande programperioder.

Kontakt med högskolor och universitet borde tas för att undersöka möjligheten till att studier görs på hänggräset och exempelvis göra tester för att se vilka åtgärder som har störst effekt på överlevnaden samt undersöka eventuell fröproduktion, groning och fertilitet.

Hänggräs bör aktivt eftersökas och, om det inte finns kvar, arbeta för att återfå arten längsmed Torne älv upp till Pello, norr om Övertorneå. Utöver det bör flera områden undersökas för att kunna kartlägga ytor som kan vara lämpliga för translokering, exempelvis områden som idag har strandbete eller utsätts för slätter. För att hänggräs ska kunna uppnå en gynnsam bevarandestatus enligt livsmiljödirektivet krävs i nuläget att den återfår sitt forna utbredningsområde längsmed Torne älv.

Måluppfyllelse

Då målen är satta i och med åtgärdsprogrammets start 2004 och det kortsiktiga målet passerat i tid behöver målen revideras inför en eventuell förlängning. Någon längre vision finns inte angiven i åtgärdsprogrammet, förutom att hänggräset ska återfå gynnsam bevarandestatus, vilket med fördel skulle kunna skrivas in.

Huruvida det kortsiktiga målet verkligen är uppfyllt eller inte är svårbedömt då flera lokaler inte inventerades 2009 vilket är året som det kortsiktiga målet refererar till. Somliga bestånd ser ut att minska och andra att öka i sin utbredning och/eller täthet. Antalet lokaler har ökat och överstiger det kortsiktiga målet om minimum sex lokaler. Det är dock inte helt känt huruvida minst fem av dessa lokaler har en yta större än 1 m² eftersom det vid flera tillfällen enbart är antal fynd av hänggräs som är angivet. Baserat på den angivna information om hänggräslokalerna utbredning är det enbart en lokal som uppfyller målet med fem ytor större än 1 m². Eftersom informationen om ytornas storlek är begränsad behövs mer information för att kunna göra mer korrekta bedömningar. Dessutom är det svårt att bedöma huruvida det faktiska antalet lokaler har ökat eller om det enbart är kännedomen om dessa som ökat. Likaså uppstår svårigheter när det gäller kartläggning av antalet hänggräsbestånd per lokal, ifall antalet bestånd är stabilt, minskande eller ökande. Inte minst eftersom fluktuationer förekommer på samtliga lokaler vilka eventuellt kan orsakas spontant.

Det återstår fyra år innan det långsiktiga målet ska vara uppnått. Länsstyrelsen i Norrbottens län ställer sig positiv till möjligheten att åtminstone nå delar av målet. Med ett intensifierat arbete med åtgärder och vidare inventering utanför kända lokaler är det realistiskt att antalet hänggräslokaler kan överstiga 20 till år 2024. Mer forskning om arten krävs för att ta reda på om det är möjligt för hänggräset att sprida sig spontant till nya områden. Visar det sig vara omöjligt för arten att sätta frön och endast försöka sig via rotskott kommer det långsiktiga målet om att arten kan föröka sig genom naturlig spridning till nya lokaler längs Norrbottenskusten och Torneälven till år 2024 vara svårt att uppfylla.

Åtgärdsprogrammets framtid

Länsstyrelsen i Norrbottens län föreslår att åtgärdsprogrammet för hänggräs förlängs genom uppdatering av åtgärdstabellen (iii) med följande motivering:

- Hänggräs förekommer fortfarande i ett så lågt individantal att fortsatta åtgärder bedöms behövas. Mycket kvarstår för att nå det långsiktiga målet.
- De åtgärder som fastslogs i den reviderade åtgärdsbilagan 2015–2019 specificerar vid vilka lokaler åtgärderna bör utföras. Det är endast två lokaler som omfattas av translokering respektive bortrensande av vegetation. Translokering och bortrensning borde testas och utvärderas ytterligare i syfte att öka kännedomen kring åtgärderna och dess eventuella påverkan på hänggräsbestånd.
- Att slumpmässiga nyupptäckter av lokaler gjorts tyder på att det kan finnas hänggräs på fler platser än Länsstyrelsen i Norrbottens län känner till. Åtgärdstabellen bör därför uppdateras till att även innefatta eftersök utanför de kända lokalerna.
- Det finns fortfarande en stor kunskapsbrist om hänggräs, inte minst om varför reproduktionen ser ut som den gör. Forskning om arten och studier gällande effektiviteten av åtgärder bör läggas till som föreslagna åtgärder inför en uppdatering av åtgärdstabellen. Förslagsvis skulle ex situ bevarande av svenskt hänggräs i en botanisk trädgård vara lämpligt för framtida forskning. Ex situ bevarandet skulle i sin tur kunna leda till generering av plantor för utsättning.

Om Naturvårdsverket anser att förändringarna gällande åtgärder och resursbehov är för omfattande jämfört med åtgärdsprogram för bevarande av hänggräs 2004–2009 kan även en revidering av programmet göras. I åtgärdsprogrammet står bland annat att återinförandet av bete och slåtter är de mest angelägna åtgärderna för hänggräs.

I nuläget finns inga entydiga definitioner för begreppen lokal, bestånd eller delbestånd, vilka bör definieras. I denna redovisande rapport för hänggräs, och de tillhörande bilagorna, har samma lokalnamn använts som angivits i referenskällan. Lokalerna, vars utbredningar ännu är odefinierade, är snarare angivna fyndplatser för tillfället. Vid rapportering av antal fynd av hänggräs används också olika benämningar: plantor, tuvor, strån, skott och/eller stjälkar. Även här bör en övervägning göras ifall det är lämpligt att inför framtida åtgärder enas om en definition och arbeta utifrån denna. I Floraväktarnas enhetsdokument står *”Räkna antal skott. Ange i kommentarsfältet hur många av dem som är florala och hur stora yta beståndet täcker”*, vilket skulle kunna vara en bra metod att använda i framtiden. I denna rapport har det mer allmänna begreppet ”fynd av hänggräs” använts för att beskriva antalet fynd oavsett tidigare benämning. Avsaknaden av entydiga definitioner bör tas hänsyn till vid bearbetning av insamlade data. Utöver det bör en metodik för hänggräsinventeringar samt translokering tas fram som ska vara lättillgänglig att ta del av för länsstyrelser, kommuner och konsulter. Riktlinjen bör vara att samma parametrar noteras under alla åtgärdsarbeten i syfte att få en tillförlitligare helhetssyn av eventuella trender och mönster. Exempelvis bör antal skott och ytstorlek alltid noteras med tanke på att åtgärdsprogrammets mål och visioner inkluderar hänggrässets utveckling i såväl antal lokaler, ytstorlek samt antal bestånd.